

Наша СЛОВА

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 37 (1188) 10 ВЕРАСНЯ 2014 г.

Слава Воршы ўжо нягорша! Слаўся, князь Астрожскі!

Беларускі Нацыянальны Аргкамітэт святкавання 500-годдзя Вялікай Перамогі пад Воршай 6 верасня правёў самае галоўнае мерапрыемства юбілейнага года - святкаванне Вялікай Перамогі на Аршанскім полі, на тым самым месцы, дзе адбылася бітва паміж маскоўскімі заваёўнікамі і войскамі ВКЛ у сутоку рэчкі Крапіўны і Дняпра, на высокай гары, дзе Найвышэйшы гетман Канстанцін Астрожскі на белым кані стаяў і камандаваў сваім войскам і наносіў смяротныя ўдары ворагам нашай дзяржавы. 8 верасня 1514 г. нашаму войску, як ніколі, спрыяла Найсвяцейшая Дзева Марыя. Яна абараняла наш народ беларускі, адстойвала справядлівасць і праўду. Гэта быў Яе Дзень. І нашы рыцары перамаглі. Яны адстаялі свабоду нашай краіны, незалежнасць нашага народа. Супастаты атрымалі тое, што заслужылі.

6 верасня 2014 г. быў ясны, сонечны, прыгожы дзень, як і ў гістарычнай бітве

па ўсёй Вялікай Літве - Беларусі. На гэтым гістарычным полі група мастакоў з творчай суполкі "Пагоня" ўжо каторы дзень праводзіла мастацкі пленэр.

Пад памятным крыжам прайшло святкаванне Вялікай даты, Вялікай падзеі ў нашай гісторыі. Былі ўзняты харугвы ВКЛ, на якіх былі відны вобраз Багародзіцы, герб Пагоня, баявыя прапары 1514 г., нацыянальныя гістарычныя сцягі Вялікай Літвы-Беларусі. Першарэх БАПЦ Архіяпіскап Наваградскі і Паночна Амерыканскі Святаслаў і протаерэй а. Леванід Акаловіч учынілі ліцію і малебен за палеглых рыцараў і ў памяць пераможцаў.

Затым слова меў доктар гістарычных навук, прафесар Аляксандр Краўцэвіч. Ён распавёў пра ход баявых дзеянняў 8 верасня 1514 г. на гэтым полі. Уладзімір Арлоў сказаў, як святкавала Еўропа Вялікую Перамогу беларускай зброі і пра тое, што напя-

пад Воршай. І нам ізноў ва ўсім спрыяла Наша Багародзіца. Яе светлы вобраз з малым Езусам на руках быў з намі - абраз Найсвяцейшай Маці Божай Аршанскай. Ён адбіваўся ў водах магутнага Дняпра і струменіўся

рэдадні юбілею выйшла кніга А. Грыцкевіча "Бітва пад Воршай". Пасля выступаў адбыўся канцэрт, у якім бралі ўдзел Зміцер Вайшошкewіч з вайскавай песняй, Сяргей Дзевушаў са сваім гуртам выканаў беларускую народную песню "Бітва пад Воршай". А пан Скіргайла на дудзе іграў некалькі сваіх кампазіцый на тэму Вялікай Літвы.

Ля памятнага каменя на беразе Дняпра і Крапіўны была ўчынена непрацяглая малітва, пасля якой усе прысутныя пра-

спявалі гімн "Магутны Божа" і песню "Пагоня" на словы М. Багдановіча. А на завяршэнне былі асвечаныя камяні з барэльефамі Івана Сапегі, Юрыя Радзівіла і Канстанціна Астрожскага. Праз усё святкаванне трывала фота і відэа сесія. Былі засведчаны самыя яркія і прыгожыя моманты свята.

А зараз трохі пра паводзіны раённых і мясцовых уладаў Аршанскага раёна. Мясцовыя ўлады забаранілі нам святкаваць 8 верасня. Але мы і не прасілі ў іх святкаваць 8-га.

Мы падалі заяўку на 6 верасня. Такім чынам мы ехалі святкаваць без упэўненасці паспяхова правесці свята. Але ўсё атрымалася проста выдатна. Былі дэлегацыі з Менска, Барысава, Воршы і Барані. Да помнікаў усклалі знічкі, кветкі, стужкі і вянкi з эпiтафiяй. Не было аніводнага кіраўніка ні палiтычных партыяў, ні грамадскiх арганiзацыяў цi рухаў. Вядома, што збiралiся прыехаць на поле прадстаўнiкi некаторых замежных амбасадаў, але вiдаць напалохалiся забароны і не прыехалi. Што ж тычыцца мясцовых уладаў і iхнiх iнiцыятываў, то загалды, за некалькi дзён былі пастаўленыя шлагбаўмы, каб машыны не ехалi далей, быў прывезены і расцярушаны гной і ўзарана поле. Вядома, што трэба клапаціцца пра харчовую незалежнасць краіны. Па дарозе на поле нас спыніў мiлiцыйскi патруль і папярэдзiў, што ў Воршу нам ехаць нельга! А калi паедзем, то арыштуеце аўтобус?!...

А мы вiншваем жыхароў Беларусі з Вялiкiм святам!

Мiкола Кунава,
с'ябар Беларускага саюза мастакоў, намеснiк старшынi Нацыянальнага Аргкамітэта святкавання 500-годдзя Вялiкай Перамогі пад Воршай.

Дзень пісьменства ў Заслаўі

У 21 раз праішоў у Беларусі традыцыйны для верасня Дзень беларускага пісьменства.

Дзень беларускага пісьменства па традыцыі праводзіцца ў гістарычных і культурных цэнтрах, з якімі непарыўна звязана жыццё вядомых дзеячаў краіны. У розныя гады свята адзначалася ў Наваградку, Нясвіжы, Оршы, Пінску, Мсціславе, Міры, Камянцы, Паставах, Шклове, Барысаве, Смаргоні, Хойніках, Ганцавічах, Глыбокім, Быхаве.

Двойчы ўрачыстасці прымаў Полацк (1994, 2003), Тураў (1995, 2004), а цяпер і Заслаўе (раней - у 2000 годзе).

Цэнтральнай падзеяй свята стала адкрыццё помніка князю Ізяславу.

- Заслаўе злучана з імем Ізяслава, сына Рагнеды, якога звалі кніжнікам, - нагадвае гісторыю горада міністр культуры Барыс Святлоў. - Менавіта тут, у Заслаўі вельмі востра адчуваецца культурная і мары іншых беларускіх асветнікаў збыліся. Мы можам ганарыцца сваім унёскам у сусвет-

ную культуру.

Свята грывела два дні: 6 і 7 верасня на радасць жыхароў горада і шматлікіх гасцей.

- Свята ўжо не проста нацыянальнае, мы выйшлі на міжнародны ўзровень, - кажа міністр інфармацыі Лілея Апаніч. - Цяпер на Дні пісьменства працуюць госці з 59 краін.

У 2015 годзе Дзень беларускага пісьменства прыме Шчучын Гарадзенскай вобласці. Перадача эстафеты XXII літаратурнай сталіцы адбылася на цырымоніі закрыцця свята ў Заслаўі.

Паводле СМІ.

Здымкі Настасі Занько і Элы Олінай.

ISSN 2073-7033

У Лідзе на Дні пісьменства гучала латынь

1 верасня мясцовы Дзень пісьменства прайшоў у Лідзе. Ладзілі яго Цэнтральная раённая бібліятэка імя Янкі Купалы і ўстановы культуры горада. Свята адбывалася на пляцоўцы перад бібліятэкай. Гэтае месца пад самыя розныя імпрэзы абжылі даўно. Тут адразу можна забяспечыць і масавасць і камернасць.

Свята ішло ў традыцыйным ключы - з мастацкімі

вельмі рэдка. І добра, што сёлета згадалі хаця б у Лідзе. Прынамсі, нарадзіўся Міхал Карыцкі ў спадчынным маёнтку Дзітрыкі (Тарноўскія) на Лідчыне. То каму, калі не лідзянам яго шанаваць?

Верш - зварот да караля Станіслава Аўгуста Панятоўскага з нагоды прапановы з боку апошняга выдаць кнігу пазіі на лацінскай мове з прыступак бібліятэкі прачытаў

экскурсамі ў часы беларускіх першадрукароў Францішка Скарыны, Сымона Буднага, Яна Карцана; з сярэдневечнымі танцамі, з рыцарскімі двубоямі.

Адметнасцю сёлетняга свята стала тое, што на ім ўпершыню за многія дзесяцігоддзі гучала латынь. І нічога дзіўнага тут няма. Справа ў тым, што сёлета 4 (7) верасня споўнілася 300 гадоў з дня народзінаў магчыма апошняга па часе беларускага лацінамоўнага паэта Міхала Карыцкага. Традыцыя вершаскладання на латыні ў Польшчы была вельмі трывалай, а вось у Беларусі мы добра ведаем Міколу Гусоўскага з "Песняй пра зубра". Пры гэтым апошняга ў школе не праходзяць і таму згадваюць

Станіслаў Суднік. Ён жа прачытаў і ўласны пераклад.

Як ні дзіўна, а дзеці, якіх на свяце была большасць, слухалі латынь, як зачараваныя. Дасць Бог, можа хто калі з іх стане лаціністам.

Да ўсяго трэба дадаць, што ўсё свята ад пачатку да канца ішло на беларускай мове. І вельмі хочацца спадзявацца, што, калі беларуская мова будзе паўсюль гучаць на такіх і падобных святах, калі на яе будуць перакладацца вершы, калі па-беларуску будуць гучаць падчас бою рыцары, то мову нашу не спасцігне лёс латыні - і заўтра, і праз сто гадоў, і праз тысячу па-беларуску будуць гаварыць і разумець.

Яраслаў Грынкевіч.

МІХАЛ КАРЫЦКІ - ЛАЦІНАМОЎНЫ ВЯЛІКАЛІТОЎСКІ (БЕЛАРУСКІ) ПАЭТ 300 гадоў з дня нараджэння

Міхал КАРЫЦКІ (4 (7) верасня 1714, в. Дзітрыкі Лідскага пав. Віленскага ваяв., цяпер Лідскі раён, Гарадзенская вобласць - 10 сакавіка 1781, Мінск) - вялікалітоўскі (беларускі) паэт-лацініст эпохі Асветніцтва, манах-езуіт, педагог, доктар філасофіі. Брат К. Ф. Карыцкага.

Нарадзіўся ў спадчынным маёнтку Дзітрыкі ў шляхецкай сям'і. Бацьку звалі Аляксандрам, а маці Тарэзай; у элегіі "Да брата Караля" Міхал Карыцкі згадвае таксама сваіх братоў Анупрэя, Луку, Сымона, Андрэя і Караля, найбольш знакіты з іх быў апошні, які зрабіў вялікі ўклад у распацоўку тэорыі араатарскага мастацтва, абнаўленне сістэмы адукацыі.

Колькі слоў пра знакамітага брата Міхала - Караля Карыцкага (03.11.1702 - 10.12.1789). У 1717-1723 гадах вучыўся ў езуіцкіх калегіюмах Вільні, Слуцка і Полацка, затым выкладаў граматыку і паэзію ў Вільні і Варшаве. У 1726-1730 гадах вучыўся ў Варшаўскім калегіюме, дзе пазней быў прафесарам рыторыкі (да 1732). У 1732-1733 гг. выкладаў этыку ў Вільні. У 1733-1736 гадах - прафесар настаўніцкай семінарыі ў Слуцку, прапаведнік у случкіх князёў Радзівілаў. У Віленскай духоўнай акадэміі атрымаў ступень доктара філасофіі, у 1736-1738 гг. быў прафесарам тэалогіі ў Віленскай духоўнай акадэміі, дзе ўзначальваў нават кафедру. У 1739-1746 гг. выкладаў тэалогію ў Варшаве. З 1746 г. быў першым сакратаром асістэнцый езуітаў Рэчы Паспалітай у Рыме (рэпрэзентаваў 4 езуіцкія правінцыі Рэчы Паспалітай). Як кіраўнік Мазавецкае правінцыі ў 1758 г. быў пасланы ў ВКЛ для ўрэгулявання памежных і школьных пытанняў сярод езуітаў. З 1763 па 1765 г. быў рэктарам Нясвіжскага калегіюма а потым быў прызначаны асістэнтам і намеснікам Генерала польскай правінцыі езуітаў па справах Рэчы Паспалітай і з 1776 года жыў у Рыме. Па загадзе Рымскага папы Клімента XIV ноччу 16 жніўня 1773 г. будынак езуітаў быў захоплены войскамі. Кароль Карыцкі - адзін з чапырох асістэнтаў Генерала ордэна быў арыштаваны, і разам з Генералам ордэна і астатнімі асістэнтамі заключаны ў турму. У 1776 г. Наш зямляк быў вызвалены і апошнія гады жыцця правёў у Рыме, на папскім пенсіёне. Падтрымліваў сувязі з езуітамі Расійскай Імперыі, перажываў іх у законнасці існавання ордэна. Выступаў супраць падпарадкавання езуітаў біскупу Станіславу Богш-Сестранцэвічу. Аўтар розных панегірыкаў і легенд на лацінскай мове. Вядомы гісторык біскуп Ян Альбертрандзі назваў яго

"першым майстрам навук і густу ў езуіцкай літаратуры на Літве".

Але вернемся да Міхала Карыцкага.

Дзіцячыя гады Міхал правёў у маёнтку бацькоў, а затым быў выпраўлены на навучанне ў Бабруйскую езуіцкую рэзідэнцыю, пры якой існавала школа з класамі граматыкі, паэтыкі і рыторыкі. Яшчэ да гэтага прыватна або іншым шляхам ён павінен быў атрымаць пачатковую адукацыю. Выхаванне яго паэтычнага майстэрства адбывалася, відаць, ужо пазней - у Віленскай езуіцкай акадэміі на факультэце філасофіі і тэалогіі.

7 чэрвеня 1730 ў Вільні М. Карыцкі ўступае ў ордэн езуітаў. Паспяхова прайшоўшы выпрабаванні ў навіцыяце (1730-31), ён быў накіраваны ў Слуцк для атрымання педагогічнай адукацыі (1732-33). Тут пазнаёміўся з Антоніем Скарульскім, разам з якім потым займаўся мадэрнізацыяй школьнай сістэмы. У 1733 паэт прыехаў у Вільню для вучэння ў акадэміі курса філасофіі, які доўжыўся тры гады.

Пасля вучобы пакінуў акадэмію, дзе ў 1736-38 выкладаў граматыку, паэтыку і рыторыку. У 1738 яго перавялі ў Варшаўскі калегіум, які адміністрацыйна належыў да Літоўскай езуіцкай правінцыі, на пасаду выкладчыка паэтыкі. У гэтым жа калегіюме з 1739 ён становіцца студэнтам тэалагічнага факультэта. У 1742 М. Карыцкі вяртаецца ў Віленскую акадэмію, каб прадоўжыць тут вучэнне тэалогіі. За год да заканчэння прыняў святарскі сан, а ў 1743 здаў іспыт за курс тэалогіі. Пасля ён мусіў яшчэ год быць у Вільні, каб падрыхтавацца да пастырскай і педагогічнай дзейнасці.

У 1744 яго накіроўваюць выкладчыкам паэтыкі і рыторыкі ў Менскі езуіцкі калегіум. А ў 1745-46 навуч. годзе ён зноў апынуўся ў Віленскай акадэміі, дзе выкладаў рыторыку і атрымаў ступень магістра філасофіі і вызваленых навук.

Дзеля выхавання каліраў маладых настаўнікаў М. Карыцкага накіравалі прафесарам у Слуцкую семінарыю, дзе ён працаваў два гады (1746-48). У 1748-50 ён знаходзіўся ў Пінскім калегіюме. Пасля атрымання ступені доктара філасофіі працаваў у Віленскай акадэміі прафесарам і сеньёрам філасофскага факультэта (1750-55), тут яго вучнем быў паэт Адам Нарушэвіч. У 1756-63 Міхал Карыцкі выкладаў у розных калегіюмах Беларусі і Польшчы: Варшаве, Драгічыне, Менску, Нясвіжы. У 1763 яго прызначылі рэктарам Варшаўскага калегіюма. Пры яго рэктарстве дасягнуў росквіту і Варшаўскае свецкае калегіум для шляхты.

З гэтага ж часу пачына-

еца перыяд актыўнай паэтычнай творчасці Міхала Карыцкага: выходзяць асобнымі выданнямі эпіграмы да Младзёўскага і на карацяцую Станіслава Аўгуста, элегія да Антонія Пшэздзецкага. А ў 1766 з'явіўся лацінскі зборнік Яна Яноцкага "Выбранае з польскай літаратуры", дзе былі надрукаваны дзве згаданыя эпіграмы і яшчэ шэсць новых твораў. Перадрукоўка ў зборніку раней апублікаваных вершаў сведчыць пра прызнанне таленту паэта, рост яго папулярнасці.

6 верасня 1766 Міхал Карыцкі заняў пасаду кіраўніка Мазавецкай правінцыі езуітаў. Падзяляў ідэі Асветніцтва; імкнуўся палепшыць сістэму адукацыі, надаць ёй больш свецкі характар. Пры падтрымцы брата Караля працаваў над удасканаленнем адукацыі. Увёў іспыты па прадмеце і методыцы навучання для кандыдатаў у выкладчыкі, адмяніў састарэлы метады дыванаваных лекцый і прадпісаў шырока выкарыстоўваць падручнікі. Клапаціўся пра забеспячэнне студэнцкіх бібліятэк, выпісваў зьярталася і на маральнае выхаванне моладзі, асабліва вучняў, што жылі ў канвіктах (інтэрнатах).

У 1770 паэт пакінуў пасаду і ў 1770-71 выконваў абавязкі кансультанта ў Полацкім калегіюме, а затым быў пераведзены ў Бабруйск, дзе працаваў прапаведнікам і загадчыкам школьнай бібліятэкі. Прычына перамяшчэння М. Карыцкага магчыма абумоўлена тым, што яго актыўная асветніцкая дзейнасць не падбалася некаторым кансерватыўным колам езуітаў. Пасля скасавання (1773) Папам ордэна езуітаў Адукацыйная камісія прызначыла М. Карыцкага на пасаду прэфекта Мен-

скага калегіюма, які неўзабаве быў пераўтвораны ў ваяводскую школу.

Міхал Карыцкі не пакідаў займацца паэзіяй. У 1771 выйшаў другі зборнік Яна Яноцкага "Новыя творы сармацкіх музаў", куды ўвайшлі пяць новых твораў паэта: панегірык, дзве элегіі і дзве эпіграмы. Забарона ордэна езуітаў вельмі ўразіла М. Карыцкага, як і тое, што расійская імператрыца Кацярына II дала выгнанцам прытулак у Полацку, яго прыхільнасць да Расіі вылілася ў вершах, што склалі аснову пасмяротнага зборніка "Песні" (1817).

У Менску асветнік працаваў да пенсіі, займаючыся школьнымі справамі. Яго новыя вершы, датаваныя 1780-81, былі надрукаваны, відаць, ужо пасля таго, як ён пастану здароўя пакінуў працу ў школе. У апошні год працы ў Менскай ваяводскай школе паводле ўказу караля Станіслава Аўгуста М. Карыцкі быў узнагароджаны медалем Merentibus (заслужаны). Кароль прапанаваў яму выдаць збор твораў. Але ў 1780 здароўе Міхала Карыцкага значна пагоршылася, 13 чэрвеня ён па хваробе быў вызвалены ад пасады.

На пачатку наступнага года М. Карыцкаму была прызначана пажыццёвая пенсія, якая павінна была выплочвацца з 1 красавіка. Аднак 10 сакавіка 1781 жыццё паэта абарвалася. Сваю маёмасць Міхал Карыцкі ахвяраваў на патрэбы Менскай школы, дзе выкладаў у апошнія гады.

Міхал Карыцкі - пачынальнік класіцызму як творчага метаду, яго паэзія паўплывала на лацінамоўную паэзію Рэчы Паспалітай эпохі Асветніцтва. Пісаў вершы, казкі, элегіі, псалні, пароды лацінскай мовай.

Пісьменнік і яго сям'я

Большасць твораў прысвечана тагачасным грамадскім і культурным дзеям, мясцовым падзеям. З літаратурнага боку найбольш цікавая сярод іх - эпічная паэма "Птушыны сейм". Яна напісана з нагоды абрання Станіслава Панятоўскага каралём Рэчы Паспалітай у 1764 годзе, відаць, адразу ж пасля элекцыі. Паэма ўяўляе разгорнутую алегорыю, дзе кароль паказаны ў выглядзе арла, а выбарчы сойм - у вобразе птушынага злёту.

Вядома 25 вершаваных твораў М. Карыцкага, выдадзеных прыжыццёва: 11 з іх выйшлі асобнымі выданнямі, 12 апублікаваны ў зборніках Яна Яноцкага, а 2 - асобна і ў зборніках Яноцкага. Мяркуючы па ўсім, вершы карысталіся папулярнасцю і выдаваліся вялікімі тыражамі. Творы арганічна ўліваліся ў літаратурны працэс у Рэчы Паспалітай, чыталіся тут, уплывалі на розум і пачуцці сучаснікаў. Першыя з яго датаваных вершаў былі, відаць, "Аўстрыйскі Марс" (1756-57) і "Дыфірамб" (1757), прысвечаныя Радзівілам. Апошні вядомы паэтычны твор, надрукаваны пры яго жыцці ў 1781, "Песня", адрасаваная Кацярыне П. Аўтар элегій "Да Касакоўскага" і "Да брата Караля", прыродаапісальнай оды "Да Зімы". Некаторыя вершы былі апублікаваны ў зборніку "Musarum Sarmaticarum specimen nova" (1771).

У панегірыку Марціну Пачобуту-Адлініцкаму з нагоды абрання яго рэктарам Віленскай акадэміі ў 1780 Карыцкі праслаўляе магучасць чалавечага розуму і навуку, якая на яго думку, мае боскае паходжанне. У панегірыках Кацярыне П з нагоды прыезду яе ў Беларусь і наведвання Полацка ў 1780 паэт выказвае свае пачуцці замілавання родным краем, ганарыцца яго прыгажосцю і багатай гісторыяй, праслаўляе адвечную славянскую раку Дзвіну і старажытны Полацк, куды раіць ён Кацярыне перанесці сваю сталіцу.

Праз 36 гадоў пасля смерці М. Карыцкага яго творчы даробак быў упарадкаваны і выдадзены Полацкай езуіцкай акадэміяй, куды аўтар пераслаў свае творы незадоўга да смерці. Зборнік пад назвай "Сарміна" ("Песні") выйшаў у 1817 годзе ў Полацку і налічвае 155 старонак. Ён адкрываецца кароткай прадмовай пад назвай "Звесткі пра жыццё і творы аўтара", дзе змяшчаецца таксама вершаванае прысвячэнне М. Карыцкага свайму мецэнату і апекуну каралю Станіславу Аўгусту. Далей ідуць вершы, згрупаваныя паводле жанравыя-метрачных асаблівасцей. У кнігу ўвайшло 86 паэтычных твораў

Карэспандэнцыя паэта захоўваецца ў архівах Вільні, Кракава і Масквы.

Матэрыял скампанаваны з розных крыніц, у тым ліку з Вікіпедыі.

77 гадоў спаўняецца сёлета (13 верасня) Уладзіміру Ільічу Содалю, літаратурнаму даследчыку, натхнёнаму рупліўцу беларушчыны, сябру Рады ТБМ. Лічба сімвалічная і, напэўна, шчаслівая. Артыкулы і нататкі Уладзіміра Содалы штогод друкуюцца ў часопісах "Малодосць", "Роднае слова", "Наша вера", у газетах "Наша слова", "Народная воля".

Не толькі сябры па перу і чытачы гуртуюцца вакол яго, але родныя і блізкія атуляюць яго клопатам і любоўю. Сям'я пісьменніка дружная, сардэчная. Двое дзяцей, чацвёрка ўнукаў, праўнучак радуюць Уладзіміра Ільіча. А колькі яшчэ незанатаваных гісторый з доўгага і трывожнага жыцця продкаў захоўваецца ў сям'і! Некаторыя эпізоды ўзгадалі па маёй просьбе Уладзімір Ільіч і яго верная паплечніца Клара Барысаўна.

Не аднойчы даводзілася чуць пра радавод Содалю, перагортваць старонкі фотальбомаў. Вось дзед Павал, мажны, моцны, з барадой, які меў млын. Быў раскулачаны, сасланы ў Сібір. Бацька Ілья, механік, вярнуўся з высылкі ў мястэчка Мормаль, толькі паспеў ажаніцца і сыночка нарадзіў, як грымнула вайна, і ён загінуў у першыя дні баёў.

- Матулька мая Аляксандра Несцераўна пражыла каля 90 гадоў, - узгадвае Уладзімір Ільіч. - Пасля вайны яна перабралася ў Астрашынскі Гарадок. Яна была фізічна моцнай, нетаропкай. Унукі паставілі ёй помнік з беларускім надпісам і крыжом.

- Нашу матулю, - расказвае Клара Барысаўна, - за-

лі Соф'я Язэпаўна Драздовіч. А прозвішча таты было - Караткевіч. Нарадзілася нас чацвёрка сясцёр: Роза, Клара, Святлана і Сталіна. Тага - партыец, назваў усіх па-рэвалюцыйнаму. Але і ён загінуў у першы год вайны. Мы, чацвёрка дзяўчынак, з мамай адправіліся ў эвакуацыю ў Саратаўскую вобласць, у горад Кіраў. Колькі высылкаў каштавала маме да-

глядзецца нас, накарміць, апа-нуць! Жанчыны бераглі дзяцей, та-кога ніколі не было ў думках, каб кі-нуць дзіця! Усіх захавалі, выгада-валі.

Дапамагла тое, што мама працавала на малочным заводзе, у цэxu па вырабу сыроў. Мы пайшлі ў школу з сястрыцамі ў Кіраве і пражылі там да 1952 года. Пасля Перамогі мама захварэла, з ёй сталі здарашча сардэчна-нярвовыя прыступы. Мы беглі па лекара ў суседні фельчарскі пункт. У працы па вырабе сыроў ёй адмовілі, існавала рызыка. Лекары паралі маглі перамяніць клімат. Хварэла і сястрыца на залатуху, ледзь не страціла зрок. Мама не разгубілася - вымяняла бацькаву вопратку і цёплую шапку на казу Кацьку, і адпойвала сястрыцу казіным малаком.

Мама была непісьменная, яна папрасіла: "Дачушкі, напішыце ліст на Астрашынскі сельсавет, пашукайце дзядзьку Івана, можа ён знойдзеца, будзем перабірацца на радзіму." Дзядзька Ваня знайшоўся і прыехаў на нас. Ён купіў для нас невялічку курную хатку ў Астрашынскім Гарадку. Мы згадзіліся на гэтую халупку, каб толькі жыць з сям'ёй на радзіме і перабрацца. І, сапраўды, маме палепшала, яна пачала працаваць на хлебзаводзе, пазней - санітаркай у паліклініцы. Мама пражыла 87 гадоў. (Аднойчы мы з'ездзілі ў Кіраў і сустрэліся з даўнімі суседзямі - ніхто не верыў, што мама жывая. Вось якія сілы дае родная зямля ды любоў да дзяцей!)

У твае часы ўсе вельмі бераглі адзін аднаго, спрыялі адно аднаму, дзяліліся скарбам

і ежай, часта хадзілі ў госці, сябравалі. Хацінку мы з сястрыцамі самі паклеілі шпалерамі. У той халупцы давялося і нам з Уладзімірам Ільічом трошкі пажыць, бо сёстры перабрацца ў Менск. А ўсяго з сабой Валодзя меў чымаданчык з кашуляй і вясельным ручніком. І вось усё потым, набылі, напачувалі, нажылі!

... Яны пазнаёміліся ў парку імя Горкага. Светла-лосая Кларачка вучылася ў тэхналагічным інстытуце, а Валодзя - у педагагічным. У 1961 годзе яны ўзялі шлюб, і з тае пары ёй бліжэй стала родная мова. Яна друкавала яго тэксты, нарысы, сцэнарыі. Яе сэрца перапаўнялі шчасце і гонар, калі мужа ўрачыста пры-малі ў саюз пісьменнікаў.

Уладзімір Ільіч спачатку працаваў выкладчыкам беларускай літаратуры і мовы ў дзіцячым санаторыі ў Астрашынскім Гарадку, настаўнікам у белым халаце. Дзеці да яго гарнуліся. Хутка нарадзіўся і

свой сыночак Марат, а праз пяць гадоў - дачушка Аксана. Усе сястрыцы Клара павыходзілі замуж, ды ў амаль ва ўсіх - па дзве дзетак, традыцыя сямейна-насці перадаецца з пакалення ў пакаленне. Ёсць з чаго браць прыклад сучаснікам, прыслухоўвацца ды вучыцца!

- Першую кватэру мы набылі на завулку Шчадрына ў Менску, - прыгадвае Клара Барысаўна. - Потым Уладзімір Ільіч перайшоў на тэлевізію, быў рэдактарам праграм, стаў вядоўцам "Роднага слова". Тады і закруцілася кола вандровак па мясцінах Янкі Купалы, Францішка Багушэвіча, Дуніна-Марцінкевіча. У 70-тыя гады трохпакаёвую кватэру дапамагла атрымаць народная артыстка Зінаіда Бандарэнка па лініі прафсаюза. Яна сказала на сходы: "Паглядзіце, хто жыве ў горшых умовах, чым Содала?!"

З тае пары Уладзімір Ільіч і жыве па вул. Каліноўскага ў Менску, у адным з па-

кояў - яго пісьменніцкі кабінет, архіў, "папяровае царства". Тут - шафа з кнігамі, партрэты дзедка і бабулі, лісты, дакументы, часопісы і газеты розных перыядаў.

Мы пагарталі з Уладзімірам Ільічом ягоныя кнігі "Сцежкамі Мацея Бурачка" (1991), "Бласлаўленыя Кушляны" (2009), перагледзелі фотаздымкі, узгадалі Кушляны, якія не аднойчы наведваў і фатаграфавалі пісьменнік. Дзіўна, разважае ён, як сядзіба ў Кушлянах вытрымала першую і другую Сусветную вайну. Стараннімі вартаўніка Міхала Ляпехі засталіся цэлымі сцены маёнтка і рэчы Багушэвічаў. Ліставаўся Уладзімір Ільіч з ім і з унукамі Францішка Багушэвіча.

Здымкі Багушэвіча ляжаць таксама ў сямейным альбоме. Клопат пра яго рушыць даследчыка па жыцці. Увесь час яму карціць дазнацца пра што-небудзь новае, невядомае.

Ужо дарослымі сталі ўнукі Содалы Аляксандр, Кастусь, Максім. Унучак Сержык, які з дзядулінай падтрымкай выдаў некалькі кніжачак вершаў і нататкаў па-беларуску, скончыў навучанне ў інстытуце і паступіў у магістратуру. Дарэчы, Сяргей аднойчы паставіў прозвішча "Содаль" ў пошукавік у інтэрнэце і знайшоў каля 12.000 узгадак пра дзедка. А праўнучак Дамінік, якому далі імя Купалавага бацькі, цяпер цешыць дзядулю больш за ўсіх.

Гутарыла
Эла Дзвінская.

На здымках:

1. Ул. Содаль з матуляй, Аляксандрай Несцераўнай.
 2. Вяселле Клара і Уладзіміра Содалю.
 3. Пісьменнік з матуляй, сям'ёй сына і ўнукамі.
 4. Уладзімір Ільіч сустракае з радзільні нявестку Тацяну
 5. З Эрнестам Ялугіным
- Фота з архіва сям'і Содалю.

Па-беларуску ў Гародні будуць вучыцца 16 першакласнікаў

У гарадзенскай школе № 34 з'явіцца беларускі клас. Пра гэта афіцыйна паведамлілі падчас сустрэчы бацькоў першакласнікаў.

Усяго ў класе пад літарай "К" будуць навучацца 5 дзетак. Такім чынам, сёлета ў два першыя ў Гародні беларускія класы ў школах № 32 і 34 набралася 16 дзетак-першакласнікаў, якія будуць вучыцца па-беларуску.

Старшыня Гарадзенскай гарадской рады ТБМ Аляксей Пяткевіч лічыць, што

дасягнуць гэтага ўдалося дзякуючы сталай агітацыйнай працы сяброў Таварыства:

- Вынік добры, раней такога не было, назіраецца пэўная тэндэнцыя прагрэсу ў гэтай справе, з кожным годам павялічваецца колькасць беларускамоўных вучняў, прынамсі ў нас у Гародні. Гэта канешне прыемна, хаця такая колькасць не вельмі цешыць, калі ўлічыць, што ў школах па дзесяць першых класаў, то беларускамоўны невялікі клас на гэтым фоне выглядае вельмі і вельмі

сціпла.

У Гародні ў гэтым навучальным годзе ўжо адкрытыя беларускамоўныя класы ад першага па чацвёрты.

Таксама па-беларуску будуць вучыцца 2 пяцікласнікі-гімназісты, праўдападобна ў гарадзенскай гімназіі № 10. Для дашкольнікаў будуць працаваць дзве беларускія групы пры садку № 45, якія ахопліваюць узрост ад двух да пяці гадоў.

Якуб Сушчынскі,

Беларускае Радыё Рацыя.

У Лідзе па-беларуску будуць вучыцца 10 першакласнікаў

Ужо другі год падряд паўнаватасны беларускамоўны клас адкрываецца ў лідскай школе № 16.

Тут праца вядзецца з

апораў на этнасадок, які па азначэнні беларускамоўны, але з выхаванцаў якога доўгі час не ўдавалася стварыць беларускамоўнага класа. Аднак пра-

вільны падход да бацькоў тут быў знойдзены, і вось два гады падряд беларускамоўныя класы набіраюцца.

Наш кар.

Духоўная адукацыя па-беларуску

Праваслаўныя і каталіцкія святары дабраславлілі моладзь перад пачаткам заняткаў у школе і навучальных установах. Ксёндз-пробашч касцёла св. Сымона і Алены ў Менску Ул. Завальнюк прывітаў дзяцей, а святары дабраславлілі іх на вучобу і асвяцілі школьныя прылады. Уладзіслаў Завальнюк заклікаў бацькоў задумацца аб неабходнасці духоўнай адукацыі.

- У наш час пераважае імкненне дасканаліць інтэлект і трэніраваць біцэпсы. А як выхаваць сумленне, добрае і чу-

лае сэрца? Таму, каб дзеці не ўкрыўдзілі сваіх бацькоў і не прычынілі ім душэўнай пакуты, калі вырастуць, варта прыступіць да духоўнай адукацыі, навучання прыказанням Божым, вывучэння Свяшчэннай гісторыі і прыкладаў жыцця блашлавёных і праведных асобаў касцёла, да ўдзелу ў добрых справах. У сем'ях, дзе ёсць супольная малітва, крок да катэхізічных заняткаў будзе зразумелым.

Ксёндз пажадаў вучням паглыблення сваіх школьных ведаў, адказнага стаўлення

да вучобы і добрага здароўя. Катэхізічныя заняткі ў касцёле вядуцца на беларускай мове. Яны пачнуцца ў канцы верасня. Парафіяне ахвяравалі свае сродкі і на Гарадзенскую духоўную семінарыю.

На працягу верасня ў касцёле будуць адбывацца малітвы за настаўнікаў, тых, хто нясе асвету і выхаванне, спрыяе маладым людзям у ажыццяўленні свайго паклікання.

Э. Дзвінская.

На здымку: Бацькі і дзеці пры падрыхтоўцы да першай св. Камуніі

Увага

Справаздачна-выбарная канферэнцыя Лідскай гарадской арганізацыі ГА "ТБМ імя Ф. Скарыны" і Лідскай арганізацыі ГА "ТБМ імя Ф. Скарыны" адбудзецца ў Лідзе ў актавай зале Лідскай цэнтральнай раённай бібліятэкі імя Янкі Купалы

18 верасня ў 17.30

На павесть дзень:

1. Справаздачы кіраўніцтва арганізацыі аб зробленай рабоце за 2011-2014 гг.
2. Справаздачы Рэвізійных камісій.
3. Выбары кіраўніцтва арганізацыі на новы тэрмін.
4. Выбары Рэвізійных камісій.
5. Выбары дэлегатаў на чарговы з'езд ТБМ.
6. Рознае

Рупліўцы эпохі Адраджэння

У дзень народзінаў прыемна атрымліваць падарункі. Тым больш, што падарунак атрымаўся для шматлікіх прыхільнікаў творчасці Якуба Коласа, чый дзень народзінаў мы ў хуткім часе будзем адзначаць. Справа ў тым, што ў фонд Максіма Багдановіча (захоўваецца ў Літаратурным музеі М. Багдановіча) трапілі матэрыялы з архіва Аляксандры Паўлаўны Уласавай, у тым ліку і занатаваныя ёй успаміны яе мужа - Аляксандра Мікітавіча Уласава пра Якуба Коласа. Нельга сказаць, што яны адкрываюць новыя факты з жыцця класіка, але, безумоўна, успаміны прасякнуты цеплынёй чалавечых адносін, пачуццём сяброўства і яднаннем людзей адной ідэяй - верай у эпоху Адраджэння Беларусі.

З днём народзінаў, шануюны класік!

"Памятная сустрэча з Якубам Коласам (з дарэвалюцыйнага мінулага) прысвечана дню нараджэння"
Літаратурны запіс Аляксандры Паўлаўны Уласавай па ўспамінах мужа - першага рэдактара беларускай газеты "Наша Ніва" Аляксандра Уласава)

Маладыя мае чытачы!
Ваша жыццё ўсё ўперадзе. Ваша вера ў ішчасліваю будучыню, яна недзе за ружоўкамі-хмаркамі-летуценнямі - там адкрываюцца новыя і новыя далі. Наша пакаленне не сла свае ідэалы вызвалення народаў пакрыўджаных, занябаных, - пашанавання ўсіх цяжка працуючых, на карысць не сваю, а чужую. Мае равеснікі і аднадумцы клалі свае маладыя галы, сваё асабістае ішчасце, сваё здароўе, сваё жыццё. Многа іх звалілася ў барзну, аддаўшы ўсе сілы даканца.

Ехаў я ў трэціяй класе. Раптам уваліваецца лапцяватая грамада беларусоў з Нёмана. Загналі плыты ў Коўню, едуць назад на Нёману, каб зноў знаць дрэва.

Мяне тады распірала, як кажучы, ад агітацыі, разгаварыўся скоро, чытаў вершы Мацяя Бурачка. Тады не было яшчэ ні Купалы, ні Коласа. Плытнікі з в. Мікалаеўшчыны. Гэта вёска дастаўляла нятолькі "рачных ваўкоў", але і настаўнікаў народных. Мне кажучы: "А ў нас адзін настаўнік "смешина" чытае па нашаму.

Праз нейкі час быў у Мінску з'езд настаўнікаў, на дачы на Камароўцы. На гэтым з'ездзе я спытаўся: "Хто тут з Вас з Мікалаеўшчыны беларускія вершы фабрыкуе?" - Выходзіць лабаценькі, з чорнай маладзенькай бародкай. Від у яго быў не зусім забіты семінарскай трафарэтнай вучобай.

Я навіў гэтае жамчужнае зярнё да знаёмых калег. Мой малады настаўнік разгаварыўся. "Но лишь божественный глагол до слуха чуткого коснется, душа поэта встрепенется, как пробудив-

шийся орел!" Хлапец пераабраўся, вочы яго ззялі, твар адухатварыўся. Мілагучныя рыфмы спявалі ў яго.

Мы ўсе зразумелі, што перад намі - узыходзячая зорка беларускай паэзіі.

Цяпер прыойдзем да "Нашай Нівы" (1905-6 г.)

Пачатак беларускай прэсы быў увесь час на ахвярах і цяжкай начной працы. Трэба было вырабляць беларускую мову. Як мы вытрымалі гэту работу, я не разумею. Маладосць, нязломная воля і энтузіязм! Прыбыў да нас уршчыц і Я. Колас. Далі яму адпаведную работу.

Прысылалі ў "Нашу Ніву" многа вершаў, разказаў, карэспандэнцыяў. Колас меў многа працы. З благіх вершаў рабіў добрыя, і местачковыя вершплет, прачытаўшы свае вершы сваім знаёмым, дзівіўся разам з імі: якія пекныя вершы!"

Колас ўнёс многа гумару ў рэдакцыю: чалавек ён быў жыццёрадасны, у жыццё нашае "богемы" ўносіў у вольныя хвіліны многа вясялля.

Помню, як я ў Мінску хадзіў у турму да Коласа. За барацьбу супраць царскіх паправаў, за ўдзел у нелегальным з'ездзе ён дастаў тры гады (1908-11 г.), прасядзеў паэт у Мінскім астразе.

Помню, недзе ў завулку, драўляную турму, тыпу павятовай турмы, досыць патрыархальную. "Старшой" пікулік, убачыўшы мяне з дарамі прыроды, кажа: "Паклічце Кінцінціна Міцкевіча".

З нутра турмы выходзіць нека баязліва наш паэт. Вядзем гутарку, але наблізу знаходзіцца стражнік.

Пасля турмы Я. Коласа (Міцкевіча) зрабілі настаўнікам тайнай беларускай школы.

Браце Якубе! Чуў я твой голас праз радыё, чуў і гарачае прывітанне мінскай публікі. Прайшоў ты праз жыццё, зрываючы, як маё пакаленне мала кветак і многа цернаў і турмы. Для мяне ўсё-ж гэта гонар, што я першым цябе расіўкаў - не праз абвешчаны ў газетах, а праз лапцяватых сялян-музыкаў!

Дзе мае таварышы старыя?

Большасць спіць узямлі сырой. Праз іх трупы прайшлі новыя барцы, утрымліваючы заваяваныя папярэднікамі пазіцыі, смела імкнучыся далей - уперад. І як наша пакаленне старалася вызваляць і дух народа з рабскае залежнасці

ад чужынцаў, так і вы, маладыя, мусіце гэта рабіць і стварыць новы перыяд, які-б адыграў няменшую ролю ў беларускім рэнесансе, як першыя ў "нашаніўскі".

Успаміны Уласава. 1936 г."

Адзначу толькі, што менавіта Аляксандр Уласаў прапанаваў часовую працу ў рэдакцыі "Нашай Нівы" і сродкі для існавання Канстанціну Міцкевічу, які пасля настаўніцкага з'езду на Прыстаньцы (каля вёскі Мікалаеўшчыны) быў неўладкаваны.

Людміла Сасонка, загадчык сектара ўліку і захоўвання фонда М. Багдановіча (Літаратурны музей М. Багдановіча).

Дадатак:

1. Фотаздымак групы: Аляксандр Мікітавіч Уласаў з жонкай Аляксандрай Паўлаўнай і дзецьмі - Алегам і Дзмітрыем. Мігаўка, 1927 г. (з новых паступленняў у фонд М. Багдановіча).

2. Фотаздымак К. Міцкевіча з архіва Аркадыя Смоліча (першая публікацыя).

3. Фотаздымак Аляксандры Паўлаўны Уласавай. Гомель, 1965 г. (з новых паступленняў у фонд М. Багдановіча).

Васіль Быкаў і Асіповічы 100-годзе Чэслава Сіповіча ў Друі

Старшыні Асіповіцкага раённага камітэта
сп. Шукаловічу Пятру Яфімавічу

Сёлета, 19 чэрвеня, спаўняецца 90 гадоў з дня нараджэння класіка беларускай літаратуры, Героя Сацыялістычнай працы, франтавіка, народнага дэпутата СССР, Народнага пісьменніка Беларусі, прызнанага майстра сусветнага ўзроўню Васіля Быкава. У многіх краінах свету спачатку ведаюць В. Быкава, а пасля Беларусі.

Усё гэта дае падставу для ўшанавання яго памяці на Беларусі, і на Асіповіччыне ў прыватнасці. Тым больш, што ён у свой час меў дачыненне да нашага краю - у 1955 годзе ст. лейтэнант В. Быкаў служыў афіцэрам у ваенным гарадку Лапічы і пражываў у прыватнай кватэры ў в. Ручай. Гэтаму маецца дакументальнае пацверджанне з Падольскага ваеннага архіва.

Раённае ГА ТБМ імя Ф. Скарыны прапануе з гэтай нагоды і ў сувязі з 70-годдзем вызвалення Беларусі ад фашысцкіх акупантаў ушановаць памяць франтавіка - пісьменніка, для чаго:

- усталяваць мемарыяльную дошку ў гонар В. Быкава ў Лапіцкім ваенным гарадку;

- назваць ці перайменаваць адну з вуліц у г. Асіповічы імям В. Быкава. Тым больш, што для перайменавання вуліц горада ёсць усе падставы - шмат якія іх назвы паўтараюцца па некалькі разоў (гл. "Пэралік назваў вуліц. Карта-схема г. Асіповічы. 2010 г.")

Слушнасьць нашай прапановы пацвярджаюць і подпісы неаб'якавых грамадзян з розных месцаў нашага раёна, спісы якіх дадаюцца.

Старшыня Асіповіцкай Рады ГА "ТБМ імя Ф. Скарыны" С. Бародзіч.

МАГІЛЁўСКИ АБЛАСНЫ
ВЫКАНАУЧЫ КАМІТЭТ
АСІПОВІЦКІ РАЁННЫ
ВЫКАНАУЧЫ КАМІТЭТ

вул. Сумчанкі, 30,
213760, г. Асіповічы, Магілёўская вобласць
тэл.: (02235) 24334; факс (02235) 24334;
E-mail: osip_ispolcom@mogilev.by

МОГИЛЕВСКИЙ ОБЛАСТНОЙ
ИСПОЛНИТЕЛЬНЫЙ КОМИТЕТ
ОСИПОВИЧСКИЙ РАЙОННЫЙ
ИСПОЛНИТЕЛЬНЫЙ КОМИТЕТ

ул. Сумчанко, 30,
213760, г. Осиповичи, Могилевская область
тел.: (02235) 24334; факс (02235) 24334;
E-mail: osip_ispolcom@mogilev.by

16.04.2014

На № _____ ад _____

Бародзічу С.Д. і іншым,
вул. Надрэчная, д. 14-б,
в. Дараганова
Асіповіцкага раёна

Раённы выканаўчы камітэт разглядае Ваш зварот аб увекавечанні памяці В. Быкава - усталяванні мемарыяльнай дошкі ў Лапіцкім ваенным гарадку, назве ці перайменаванні вуліцы ў г. Асіповічы ў яго гонар.

У сувязі з запланаванай у бліжэйшы час аптымізацыяй і перадыслакацыяй вайсковых часцей Узброеных Сіл Рэспублікі Беларусь, на тэрыторыі Лапіцкага ваеннага гарадка застанецца адна вайсковая часць, якая з'яўляецца рэжымным аб'ектам. Прычым, у ёй не будзе ваеннаслужачых тэрміновай службы. Улічваючы дадзеныя абставіны, усталяванне там мемарыяльнай дошкі ў гонар В. Быкава з'яўляецца няэтыматэадычным.

Назваць вуліцу В. Быкава ў Асіповічах будзе магчыма пры будове новых вуліц у горадзе. У бліжэйшы час у планах будова новага раёна прысядзібнага жыллёвага будаўніцтва заходняй часткі горада ўздоўж вуліцы Юбілейнай.

У адпаведнасці з артыкулам 15 Закона Рэспублікі Беларусь ад 5 мая 1998 года № 154-3 "Аб адміністрацыйна-тэрытарыяльным дзяленні і парадку рашэння пытанняў адміністрацыйна-тэрытарыяльнага ўладкавання Рэспублікі Беларусь" найменне і перанайменне праспектаў, вуліц, плошчаў і іншых складаемых частак населеных пунктаў адбываецца адпаведным мясцовым Саветам з улікам меркаванняў насельніцтва дадзенай тэрыторыі.

Да 90-годдзя з дня нараджэння В. Быкава ў бібліятэках раёна праведзены шэраг тэматычных мерапрыемстваў, падрыхтаваны кніжныя выставы і прагляды на тэмы: "Назаўсёды застанецца Быкаў", "Праўда пра вайну ў кнігах В. Быкава", "В. Быкаў: лёс і творчасць", "Радавы ўсенароднага подзвігу" і інш.

Цэнтральнай раённай бібліятэкай арганізаваны дзень Быкаўскай кнігі, праграма якога складалася з выставы-прэзентацыі "Я перад Вамі з памяццю май" і электроннай прэзентацыі "Жыццё як творчасць: без кампрамісаў", літаратурнай гадзіны "Ён заўсёды гаварыў праўду".

У сельскіх бібліятэках раёна праведзены вечары-аповеды "Шлях чалавека, якому не было спакою", "Салдат п'яра і праўды", гадзіны пісьменніка "Вайну ён ведаў не па чутках", "Акопная праўда", "Майстар ваеннай прозы", пазнавальныя ўрокі "Так вайна распарадзілася лёсам", "Суровыя старонкі ваеннага часу ў прозе В. Быкава".

У адпаведнасці з артыкулам 20 Закона Рэспублікі Беларусь "Аб зваротах грамадзян і юрыдычных асоб" дадзены адказ можа быць абскарджаны ў Магілёўскі аблвыканкам.

Старшыня раённага выканаўчага камітэта П.Я. Шукаловіч

Увага

У верасні 2014 г. у сядзібе ТБМ у межах кампаніі "Будзьма" працягвае працаваць гістарычная школа "Гісторыя ў падзеях і малюнках" пад кіраўніцтвам кандыдата гістарычных навук **Алега Трусава**

Заняткі будуць прысвечаны вывучэнню гісторыі Беларусі ў XVI-XVIII ст.

На занятках будуць дэманстравацца гістарычныя фільмы розных тэле- і кінастудый.

Падчас заняткаў таксама прадугледжаны абмен думкамі наконт сучаснага стану беларускай мовы і яе функцыянавання ў грамадстве. Такім чынам, удзельнікі змогуць павысіць свае веды па гісторыі Беларусі і напрактыкавацца ў веданні беларускай мовы.

У верасні заняткі абудуцца: **15 верасня** (панядзелак).

Пачатак а 18-й на вул. Румянцава, 13.

Уваход вольны.

АБ'ЯВА

У верасні сядзіба ТБМ працуе штодня з панядзелка па пятніцу з 15 да 19 гадзін.

Кніжная выстава працуе з 15 да 19 гадзін.

Субота і нядзеля не працуюць.

31 жніўня ў касцёле Найсвяцейшай Тройцы ў Друі ўшанавалі 100-годдзе нараджэння свайго былога парафіяніна - біскупа Чэслава Сіповіча.

На святкаванні прыбылі Апостальскі Нунцый у Беларусі арцыбіскуп Клаўдыве Гуджэроці, біскуп Віцебскі Алег Буткевіч, Апостальскі візітатар для грэка-католікаў Беларусі архімандрыт Сяргей Гаек, асістэнт Апостальскага візітатара для беларусаў замежжа айца Аляксандра Надсана айцец Сяргей Стасевіч (Лондан). Аляксандр Надсан па стане здароўя не змог прысутнічаць на ўрачыстасцях.

Урачыстасці пачаліся ўранку з асвячэння ў вёсцы Дзедзінка новых помнікаў, якія ўсталяваны на месцы пахавання бацькоў біскупа Чэслава Сіповіча. Пасля сустрэчы ўсіх ганаровых гасцей распачаўся акафіст грэка-каталіцкага хору з Менска і святая імша, якую ўзначаліў Апостальскі Нунцый у Беларусі арцыбіскуп Клаўдыве Гуджэроці. Казанне на імшы Гуджэроці прамаўляў па-беларуску.

"Гэтая падзея мае гістарычнае значэнне, бо ніколі і ніхто з Апостальскіх Нунцый у Беларусі не рабіў падобнага", - напісаў пасля ў сваім фэйсбуку ксёндз-пробашч з Друі айцец Сяргей Сурыновіч.

Напачатку імшы, у касцёле была ўрачыста адкрыта памятная пліта з бюстам Чэслава Сіповіча. Выраблена яна была па ініцыятыве беларускай грэка-каталіцкай царквы ў Лондане, а тэкст на ёй напісаны беларускай лацінкай.

У сваім казанні па-беларуску Апостальскі Нунцый у Беларусі арцыбіскуп Клаўдыве Гуджэроці сказаў:

- Чэслаў Сіповіч не шукаў пакуты і мучаніцтва. Будучы чалавекам адукаваным і зацікаўленым праблемамі грамадства, ён не быў прарокам сацыяльнага характару, ані дзеячам культуры. Ён быў чалавекам, які шукаў Бога ўсім сваім сэрцам і быў гатовы заплаціць высокую цану гэтых пошукаў.

Ён мог бы мець спакойнае законнае жыццё. Дастаткова было б прыняць перакананні тых, хто настойліва навязваў яму чужую ідэнтнасць. Шмат пакутаў абмінулі б яго, і паводле сучаснага мыслення ён быў бы шчаслівым.

Было б дастаткова адрачыся ад сваёй беларускасці, згадзіцца на тое, каб гэты народ быў бы яшчэ раз прыніжаны, як гэта было на працягу стагоддзяў: народ, які лічылі нікім і нічым, безыменнае стварэнне, невядомае зямля сярод вядомых краін, бязлюдная тэрыторыя.

Чэслаў Сіповіч не спакусіўся лёгкім шчасцем і быў высланы, каб ніколі больш не ўбачыць сваю Бацькаўшчыну, забытую зямлю.

Замест выгнання ў Манчжурію ён паехаў на Запад, шукаць беларусаў, якіх вайна і пераслед прымуслі эміграваць. Паехаў, каб клапаціцца пра беларусаў, якія існавалі, але не мелі права заявіць пра сваё існаванне.

Чэслава Сіповіча папрасілі пакінуць лацінскі абрад

і прыняць візантыйскі. Ён, які не нарадзіўся грэка-католікам, стаў грэка-католікам у перакананні, што так мог лепш служыць свайму народу.

Чэслаў Сіповіч быў пасланы ў Лондан і там пачаў шукаць месца, каб маліцца і жыць, дзе мог бы сабраць сваіх. Потым, калі ён стаў біскупам (адзіным каталіцкім беларускім біскупам у тых часы), прайшоў увесь свет, каб паказаць брацкі твар беларусам, каб дазволіць загучаць гукам мовы, мілай іх сэрцу, каб не дазволіць ім забыцца, што яны беларусы.

Гэта цяжкі крыж. Чэслава Сіповіча абвінавачалі ў шавінізме, нацыяналізме, фанатызме. Ён бачыў, як паволі змянялася паства, бачыў, як паміралі браты, з якімі ён згадзіўся перажываць гэтую прыгоду. Бачыў таксама, што свет, а часта і Касцёл, не разумелі добра ягоны народ.

Сёння тут, у Друі, у "беларускім" кляштары марыянаў, адным з санктуарыяў беларускай культуры, мы адчуваем прысутнасць Чэслава Сіповіча ў таямніцы Бога. Мы выражаем яму глыбокую ўдзячнасць за тое, што ён да канца нёс свой крыж.

Хто ведае, што адчувае ён, калі чуе сёння малітвы на беларускай мове.

Сёння ён прысутны на гэтай зямлі, дзе можна публічна маліцца, дзе будуюцца святыні і паўстаюць кляштары, і дзе быць беларускім католікам не з'яўляецца больш супярэчнасцю, прынамсі для большасці.

Спадзяемся, што біскуп Сіповіч даруе моўныя памылкі прадстаўніку Папы ў Беларусі, які намагаецца сёння гаварыць пра яго на ягонай жамове. Гэта выраз таго, што ўвесь Касцёл паважае і шануе гэтую мову і гэты народ і просіць прабацэння за тое, калі не заўсёды рабіў гэта так, як павінен.

Чэслаў Сіповіч - (8 снежня 1914 г., в. Дзедзінцы, Браслаўскі павет - 4 кастрычніка 1981 г., Лондан) - беларускі грэка-каталіцкі святар, генерал супольнасці марыянаў, тытулярны біскуп Марыяметанскі, Апостальскі візітатар беларусаў-католікаў замежжя, доктар багаслоўскіх навук (1946), адзін з беларускіх тэарэтыкаў і прапагандыстаў экуменізму; гісторык, культуролаг, пісьменнік, публіцыст і перакладчык. У перыядычным друку выступыў пад псеўданімамі Васіль Друя (В. Д-я), А. Дзедзінка (А. Дз-ка), Крывічанін і інш.

Паходзіў са шматдзе-

тнай сялянскай сям'і беларусаў-католікаў Вініўка Сіповіча і Ядвігі Тычкі. Адукацыю атрымаў у пачатковай школе ў роднай Дзедзінцы (з 1921 г.), пасля ў Друі, з 1928 г. вучыўся ў Друйскай гімназіі пры кляштары айцоў марыянаў. Пасля яе заканчэння ў 1935 г. вывучаў філасофію і тэалогію ў Віленскім універсітэце імя Сцяпана Батуры. 1 жніўня 1933 г. уступіў у навіцыяты марыянаў. 9 ліпеня 1938 г. паводле загаду польскіх уладаў быў разам з іншымі марыянскімі студэнтамі выселены з Друйскага кляштара і не змог працягнуць навучанне ва ўніверсітэце, бо вяртацца ў Вільню яму не дазволілі польскія ўлады. Вучыўся ў Папскім Усходнім інстытуце, дзе падрыхтаваў і абараніў 19 снежня 1946 г. доктарскую дысертацыю. Святарскае пасвячэнне атрымаў у Рыме 16 чэрвеня 1940 г.

Быў рэктарам Беларускай каталіцкай місіі ў Вялікабрытаніі (1947). Удзельнік Другога Ватыканскага Сабору (1962-1965), быў там абраны ў камісію па справах Усходніх Цэркваў. Генерал супольнасці марыянаў у Рыме (1963-1969). З 1959 - віцэ-старшыня, з 1965 - ганаровы віцэ-прэзідэнт Таварыства Яна Залатавуснага ў Лондане.

Быў сябрам Згуртавання беларусаў Вялікабрытаніі, сябрам рэдкалегіі навуковага часопіса "The Journal of Byelorussian Studies". Браў актыўны ўдзел у арганізацыі і дзейнасці Англійска-беларускага таварыства.

У складзе ініцыятыўнай групы беларускіх духоўных і свецкіх дзеячаў (Пётра Татрыноўска, Леў Гарошка, Лявон Рыдлеўскі) 8 лістапада 1946 г. хадзілічэй перад Папам Піем XII аб прызначэнні беларускага біскупа. Адзін з арганізатараў Беларускай школы св. Кірыля Тураўскага і інтэрната пры Лонданскім доме марыянаў (1961). Ініцыятар і заснавальнік Беларускага дома айцоў марыянаў у Лондане. У жніўні 1965 абраны сябрам Управы беларускага адукацыйнага і дапаможнага фонду ў ЗША. Ініцыятар адкрыцця і заснавання Беларускай бібліятэкі імя Ф. Скарыны і музея пры ёй (май 1971). Удзельнічаў у з'ездах беларускіх каталіцкіх святароў у эміграцыі (1960, 1961, 1962, 1972, 1977, 1979).

Актыўна супрацоўнічаў з беларускімі эмігранцкімі перыядычнымі выданнямі ("Беларус", "Бацькаўшчына", "Божым шляхам").

Тэкст паводле catholic.by. Фота Сяргея Гудзіліна.

Валер Санько

Каму молімся

Усплёскі хваль памяці ў дзень 75-годдзя

Любая сапраўдная праца чалавека, у чым бы не праяўлялася, нязменна заканчваецца малітваю - поллю, ферме, цэху, брыгадзіру, сям'і, нацыі, храму. Вядома, калі старанне не пот раба і слугі, а патужства разумнага і на разунае, калі праца да поту, самаадданая, высокая.

Наймоцна ў малітоўстве павінны выстарвацца і дабрачыцца творчыя людзі, чые высілкі не ўнармаваныя: адсюль - дасюль, так - не так, меней - болей; чый занятка, як любы індывідуальна-паштучны, увесь час дасканаліцца і справядлівіцца, высіцца аб'ектывізмам, выверанасцю.

Такія, да скону дзейня і рухомыя, абавязаны аб'ектывіцца найперш да свайго цэха. Калега, аднапольнік, цэхавік заўжды адзначыць твае поспехі, падкажа мажлівыя новыя варыянты, сцяжыны, а то і пуцявіны, не дапусціць крывізіні ў парадзе. Якое б слова ад калегі і пра калегу не было - прыслухоўвайся, яно на палепшанне, моляцца ж дарадчык і слухач аднаму анёлу. Не расціяміў параду - двойчы разбірайся ў дабрачыччы мэтра, спагадзе майстравітага.

У іх плоймы агульнага, хаця абодва, выдатна петраць, моляцца па-рознаму. Гэта нармальна, малітвы не могуць і не павінны супадаць адна з адной, быць толькі просьбай ці аб'яцаннем, выказам думанага і прошанага - у святога, зямлі, Вышэйшай Існасці. Па вялікім рахунку кожны свядомы робіць і моліцца для Бога. Парознаму, але спыраша для Яго пашаны і ўславы, потым для сябе.

Які б маленькі ты не быў ці стаў вялікі, цэхавіку і калегу не можаш у парадзе крывіць, маніць, бо грэх у такіх варунках двурушніць, тым болей падліць.

Тытацца малітвы ўсяго жывога, асабліва думкага, азоранага здольнасцямі ўбачыць і пераняць, навучыць і прадаказаць.

На жаль, вельмі многія на полі і ў цэху, канторы і ўстанове жывуць фізіялагічна, без малітвы. Верхалядамі. Паняцца не маюць пра глыбінны сэнс блізкай даступнай малітвы, не раўнуваючы пра яе доннасць. Асабліва крыўдна, калі такое высвечваецца ў стваральных.

Доўгія дзесяцігоддзі шукаю адказ на нескладанае пытанне. Як адносіцца да чалавека ці групы людзей, якія складна і гучна прапаведуюць, настойваюць, хаця самі ведаюць уласную няпраўду. Такія чым болей могуцца пераконваць іншых, тым мацней пэўняцца самімі прамоўленым.

Рака часу абмывае ўсіх, працавітых і агністых, ўлба-туноў і ашуканцаў, вычышчае. Не адразу. Мутная пена злётна не растае, плавае даўгавата.

Шэсцьдзятая гадоў удумна чытаю беларускую літаратуру. Усёсоўваю станючы і крытычнае слова пра яе. З пяцігодкі ў пяцігодку агульны вывад нашых літдзяржаўцаў, крытыкаў няспрэчны - у светлай беларускай літаратуры ясная будучыня. Вось-вось цугам пойдуць міжнародныя

адзнакі, узнгароды.

Воблакамі крыляюцца гады. Журналістаў, пісьменнікаў за апошнія сорак гадоў пабольшала, кніг таксама. Чытаць іх хочацца ўсё меней. Не аднаму мне.

Не раз крамоліла праблема: куды плыве беларуская літаратура? Разам з тэкставымі высновамі гадамі высявалася падтэкставае: запэўніванні мэтраў і сярдняга ўзроўню пісьменнікаў не прападуць, вось-вось заявіцца раман, паэма, апоўець, за якія ўхопяцца пісьменніцкія брацтвы суседніх і несуседніх дзяржаў. Перакладальніцы, чытачы стануць шырока абмяркоўваць у Еўропе, вылучаць.

Марныя надзеі. Усё меней твораў кшталту Янкі Купалы і Якуба Коласа, Кузьмы Чорнага, Максіма Гарэцкага, Івана Мележа, Ніла Гілевіча, Уладзіміра Караткевіча, Васіля Быкава..., якія краталі душы, захоплівалі ў палон многіх, вучылі, засцерагалі.

Не лічыць жа поспехамі беларускіх пісьменнікаў іржою распаўзання па дзяржаве кнігі на мове чужога народа, у асноўным павярхоўныя, слізготныя, далёкія ад праўды існавання вёскі і горада.

Уласны вопыт мае вялікае значэнне - для развіцця чалавека, духу, эканомікі. Прызнана, твой асабісты досвед - які тупы ці востры, шматлінейны ці спрошчаны не ёсць - не ўсім падыходзіць. Аднак без яго не абыходзіць, як мноству без адзінкі.

...Асобная мая кніга прозы ў белдзяржлітструктурах так і не з'явілася. У тэмпланах і планах рэдакцыйкі назвы значыліся - кнігамі не сталі. Ні адна. За пяцьдзятую шэсць гадоў.

За трыццаць сем апошніх гадоў ні адзін літтвор не выйшаў у дзяржлітвыдавстве, літчасопісе. Аўтар не так прабіваецца? Дрэнна піша?

Тут мы сустракаемся з адваротным, не ўсім вядомым бокам так званага літаратурнага працэсу. З элементарным беларускім самаедствам - раз, з дзяльбою на сваіх і чужых, землякоў і неземлякоў, усходнікаў і заходнікаў - два, з пустазвонствам, грызоццем, зацінліваасцю літслужкаў - тры. З густаўшчынаю і тупой фанабэрыяй тых, хто пры хлебнай літаратурнай лусце - у выдавецтве, літчасопісе. Кожны з іх пэўніцца малавінаватым у любых адхіленнях, бедах, скаргах людзей аўтараў, а то і зусім пачуваецца невінаватым. У цэлым гэта не так. Беларускія невінаватаўцы падводзяць устаноў, пісьменніцтва, культуру, дзяржаву.

Ціхае далікатнеўкае літсамаедства ў беларусаў працягваецца. Нават абвастанцугам пойдуць міжнародныя

кага глупства, нявыгаднага краіне і народу падзелу пісьменніцкага Саюза на два. Цяпер прыдзяржаўнікі могуць прапанаваць аўтару: пераходзь у наш саюз, надрукуем, выдадзім. Нібы агульная дзяржаўная рэдакцыя - іхняя маёмасць.

Адзін пісьменніцкі лагер зажадаў выдзеліцца з старога Саюза, заснаванага Купалам і Коласам, намерыўся даказаць, што лелей піша, мацней любіць народ, зямлю, парадкі. Даказаў? Бе-е-зумоўна. Літшэўраў адразу стала мноства, еўрапейскіх перакладаў з беларускай пабольшала ў разы.

У любой нашай літканторцы па-ранейшаму імкнучыцца вучыць, маладога і вопытнага. Падказаць новы літход, ліквідаваць промах, агрэх - гэта апраўдана, заўжды было і будзе, але беларускія грамадзі пнучца вучыць. Асабліва даюць адлупы навізне - няўгоднаму сюжэту, прыёму, дыялекту. З году ў год адно і тое.

"Единственный в русской литературе язык Чехова при наших современных ограничениях не появился бы, - казаў Аляксандр Купрын. - *Занас слов у него (Чехова) необычайно громаден*" (с. 485). Ён жа маладым пісьменнікам раіў: "*Найди образные незначительные слова - лучше всего неожиданные*" (с. 482).

Разумею, няма шляхаводцаў (путейцев) мовы, сцярджаў славыты рэфарматар рускай мовы і літаратурных стыляў Уладзімір Хлебніцаў (с. 519).

Не трэба, як прапаведаваў Маякоўскі, у імя асабістага выпадку адмаўляць правапіс: "*Во имя свободы личного случая мы отрицаем правописание*" (с. 527).

У СССР у вобласці слоўнага мастацтва, працягнем таго ж Маякоўскага, адны інжынеры, ні аднаго рабочага, ні аднаго майстра (с. 534).

Прыгадаем выказванне аўтарытэта не толькі для славянскіх літаратур. Для сусветных таксама. Івана Буніна: "*Какое невероятное количество теперь в литературе самоуверенных наглецов, мнящих себя страшными знатоками слова*" (с. 489). Ён жа: "*Писатели не только знатоки языка, они через него воплощают наибольшей гармонии духа и физической основы нации, сути народа*".

Смеласць формы, навізна эпітэтаў і дыялектаў вітаецца ва ўсім нацыяў і літаратураў, а беларускія грамадзі (не кажу "недарэкі") звяклі да лапцюжнай вузкай прэснай шэрасці, другога аўтара гнуць на свой капыл. (Нельга другога, толькі інашага).

Кожнае слова, якое дыхае вёскаю, зямлёю, даўніною, мне блізкае, дарагое. Праз

яго, названае дыялектам, адчуў раней нязнае, сувязь з гіпербарэяцамі, заснавальнікамі этрускаў, ведыцаў, арыяцаў, еўрапейцаў, Грэцыі, Рыма. Роднасць з даўнінаасцю ў іх, дыялектах. Адзін дыялект - частую сінтагм цэлай фразы.

Халоднае і сябелюбівае выпячванне самімі зробленага, забыццё беларускага традыцыйнага шляха, дробязнае няўменне адшукваць глыбіннае ў літпрацэсе і стылі іншых... - адсюль, думаецца, беларуская рэдакцыйная тупая прадузятасць у стаўленні да аўтараў, іх герояў.

Пастаянныя рэдактарскія спасылкі на школьныя слоўнікі, "нас у школе чытаюць, павінны разумець" - элементарнае пустаслоўе абмежаванцаў.

Калі хто не зразумее які-небудзь твор - не трэба да такога прыстасоўвацца. Нават сярэдні падкаваны чытач не падкажа дарогу пісьменніку. Ён можа заўважыць хібы, выказаць пажаданні, прывесці вартныя прыклады, узоры, аднак яго думку, як і крытыку, аўтар можа ўлічваць або не. Так паўсюдна, па ўсім свеце.

Да нашых не даходзіць. Правяць, дапамагаюць. У выніку "старшынюючы", "купляемыя", "Аркадзій, Анатолій", суцэльныя "якія", "таго"... становяцца нормаю.

Пры цяперашнім развіцці беллітпрацэсу, я упэўнены, сур'ёзна чытач доўга будзе маўчаць. Стануць болей падаць тыражы кніг той жа "Звядзі", "Нашага слова". На ўсярдзеннасць і звыклую стандартнасць не адзываюцца, асабліва ў часы сотаваых тэлефонаў, інтэрнэта.

"Паэты не паміраюць" - сказаў Леанід Галубовіч пра Васіля Гадульку і Васіля Сахарчука, затраўлены нераскрыты лёс якіх шмат у чым тыповы для Беларусі. Можна дадаць сюды Алесь Бабіцкага, Міколу Курпрэва, Віктара Говара, Уладзіміра Лісіцына... На жаль, паміраюць не толькі паэты. Сыходзіць вадою ў пясок творчасць многіх беларусаў.

На адной Салігоршчыне за дваццаць гадоў (1976 - 1996) заяскравілі звыш дзесяці літаратараў. Спрабавалі пісаць творы і не раскрыліся. "*Прычынаў шмат, аднак і не адмениш рэдакцыйнае літаратурнае абьякаўства. Наставяць птушчак на старонцы, накрэсліць слоў... Што мелі на ўвазе, самі патлумачыць не могуць*", - пісаў колішні рэдактар "Калійшчыка Салігорска" Аляксей Восіпавіч Кур'ян, аўтар некалькіх кніг, у тым ліку прозы "Соль надзеяў нашых" (1996).

Гарняк Леанід Якубовіч, Анатоль Дубоўскі, тэхнік будаўнік Валянціна Міклашэ

віч, інжынер-механік Збігнеў Радабельскі, цяслар Аляксей Міклашэвіч, настаўнікі Марыя Мацюкевіч, Іван Раманенка і Анатоль Крывіцкі, журналісты Анатоль Блахін, Уладзімір Коўцік, Феафан Раманоўскі, Мікалай Лойка, Наталля Паўлюц... - яны зазначыліся за два дзесяцігоддзі на адной Салігоршчыне. Усюды парасткі ўзыходзілі, у астатніх раёнах Беларусі таксама мноства талентаў. Адзінкі прабіліся праз жвіровы гнёт плітавай шэрай мінскай рэдакцыйнасці, жыццёвых няўладкаў, дзяржаўнай абьякавасці.

Цяпер дадаліся - газетна-часопісныя прыватніцкія разлікі, з першага разу дай малады аўтар шэдэўр, прыбытак, засілле ў рэдакцыях небеларускамоўных, так званых месціскава-гарадскіх ведкаў беларускай і рускай, лексічная і стыльвая беднасць у знаўцаў абедзвюх моваў.

Пішу і разумею, як аб'ектывісты (справядліўцы, лагіроўцы, змякчальнікі, абаронцы, правінцыялы, калькаванцы, русіфікатары) падцісваюць вусны. Пачнуць лічыць (на свой капыл) промахі ў Валера Санько, адзначаць уласныя і прыяцеляў поспехі, узнгароды, прэміі. Што ўзнагароды гэтыя за вылучванне саміх сябе, за дэтэктывна-рускамоўны шэдэўр, асабліва ў братняй Расіі - гэта на другім плане. Галоўнае - атрымалі.

Болей дзесяці тысяч пісьменнікаў у Расіі. Дададзім ім і нашых рускамоўных, могуць туды творы падаваць, квецці рускую мову, самі ехаць. Не, тармозяць. Бо там сваёй шэрасці ўдосталь. А ў Беларусі словам і практыкай гнятуць беларускае, мову. Усё ім мала. Беларуская, ці бачыць, ім жыцця не дае.

Паўтару за народным Нілам Гілевічам: "*Божа прамілы, што за ачмурэнне наслалы ты на нас, беларусаў!*" (Ніл Гілевіч. Збор твораў у 23-х тамах. Вільня. Т. 20, 2008, с. 276).

Не забудзем і наступныя яго словы ў гэтым томе: "*...мы сярэдні ўзровень выдаем за высокі, а зусім нізкі - за сярэдні... Гэта - выяўна адзнака правінцыялізму. Сьвет прызнае толькі высокі ўзровень і вельмі высокі*". (с. 263). "*У кожнага народа - колькі ў мінулым, столькі ў будучыні. Калі нарадзіўся даўным даўно - то і будучыня вялікая... Калі мінулае выяўраецца паўсотні ці сотні гадоў - дык і будучыня такая ж, недаўгавечная*". (с. 264). "*Родная мова - носьбіт нацыянальнай культуры і таму любы народ жывы, пакуль жыве яго мова*". (Газ. "Известия", 29.12.1983).

Услед Гілевічу дадаю ўласнае: асабліваці дыялектаў трэба цаніць, як цэннімі твары

людскія; у аснове фарбнасці і яркасці любой мовы ляжаць дыялекты.

Любіць чалавеку Бога немагчыма без малітвы Яму. Любіць літаратуру без павагі і любові да яе творцаў, якога б рангу ні былі, дзе б ні жылі - пустое, труноўства павапнаванае. Як жа нашы рознаўзроставаыя ветліваўчыкі папівскаваюць у дзяржлітуставах, калі не могуць распазнаць пісанае праз слёзы і адкрыцці неба, звязанае з Тымі патокамі, горнімі, вышнімі, не кажу пра здатнасць з'ясніць сэнс уласнай адмовы, ацэнку твора. Да такога не даходзіць: ты не толькі на літкрэсла ўзлез - узваліў на плечы вялізную адказнасць: на аснове чаго сам і падначаленцы асмельваецца валікіціць, адваргаць вартнае.

У Беларусі не перажываюць. Пры нагодзе ў іх апраўданні - кожны з іх слабенькі, маленькі, няма мажлівасці, ён хоча добра.

Каму вы хочаце добра, не ведаю. Толькі не беларускай літаратуры, не люду беларускаму, не дзяржаве Беларусь. І не самім сабе.

"*Што перашкодзіла праявіць сваю волю і на справядлівасці, сумленна? На гэта пытанне кожны павінны адказаць сам. Але навошта - калі можна спісаць на пракляты час партыйнай дыктатуры. Наогул - спісаць. На што спісаць - заўсёды знойдзецца. На культ асобы Сталіна, на салонтарызм Хрушчына, на салодфонічыну Брэжнева, на маразм Чарненкі...*"

Так ацньваў непрысуджэнне Уладзіміру Караткевічу ў канцы 1982 года Дзяржаўнай прэміі БССР Ніл Гілевіч (збор твораў у 23 тамах. Т. 20, Вільня, 2008, с. 286). Гілевіча на прысуджальных паседжаннях падтрымаў тады яшчэ адзін чалавек - мастак Васіль Шаранговіч. Усяго адзін. Вявалі яны ўдвух, Гілевіч і Шаранговіч.

А рэшта дзяржаўных дзеячаў, культурнікаў, пісьменнікаў ў расальнікі і сузгадніальных камісіях... Здрадзілі праўдзе і сэнсу. Прагаласавалі за лагоднага, памяркоўнага чалавека, добрага пісьменніка, але які мог пачакаць. Усе ведалі, Караткевіч моцна хворы, жыве бедна. Прылічаны ў 1974 годзе на пленуме ЦК КПБ да злосных нацдэмаў ён перажыў гады абсалютнага неўзгадвання і недрукавання (безграшоўя).

Пётр Машэраў наогул быў супраць раздзьмування з казюркі быка, супраць таго ідэалагічнага Пленума. Няма ў Беларусі нацдэмаўшчыны, не было за што абмяркоўваць Сцяпана Міско, Міхаэя Чарняўскага, Алесь Каўруса, Зянона Пазняка, Валянціна Рабкевіча, Міколу Прашковіча, Уладзіміра Караткевіча, за размовы пра родную мову хваліць, не караюць. Беларускія спецслужбы праз маскоўскіх сукалежнікаў і сулаўскія аддзёлы намагліся яго правядзення. Пазвалілі з працы кандыдатаў навук, дасведчанцаў справы.

(Працяг у наст. нумары.)

Вярнуць беларусам героя

У Грушаўцы, што пад Ляхавічамі, арт-суполка імя Тадэвуша Рэйтана правяла фест сучаснага мастацтва ДАХ-XXV "Вяртанне".

Фестываль прысвечаны памяці Тадэвуша Рэйтана, чыё імя ва ўсім свеце лічыцца прыкладам шчырага і нязломнага патрыятызму. Грамадска-палітычны дзеяч ВКЛ, пасол ад Наваградскага ваяводства на сойм 1773 года, ліцвін-патрыёт Тадэвуш Рэйтан, разам з наваградцам Самойлам Корсакам і менчанінам Станіславам Багушэвічам-Мінькоўскім, мужна супрацьстаяў Першаму падзелу Рэчы Паспалітай Абодвух Народаў.

Тадэвуш Рэйтан, як піша, напрыклад, Вікіпедыя, ёсць нацыянальным героем Беларусі і Польшчы. Што да Польшчы - так, барацьба да апошняга на так званым падзельным Сойме і драматычнае яго завяршэнне зрабілі Рэйтана сапраўды адным з сімвалаў супраціву расійскай, перш за ўсё, агрэсіі супраць Рэчы Паспалітай. Што тычыцца Беларусі, то імя Тадэвуша Рэйтана толькі на шляху вяртання ў пантэон нацыянальных герояў.

22 сакавіка 1773 года Тадэвуш Рэйтан быў абраны паслом на Сойм 1773-1775, дзе планавалася зацвердзіць першы падзел Рэчы Паспалітай. Ён, разам з пасламі ад Наваградскага павета Самойлам Корсакам і ад Менскага павета Станіславам Багушэвічам-Мінькоўскім, спрабаваў сарваць Сойм, каб не дазволіць зацвердзіць падзелу краіны.

Чатыры дні Рэйтан разам з аднадумцамі зрывалі пачатак Сойму праз патрабаванне выканаць закон - паседжанне паводле чаргі мусіла праходзіць у Гародні, а не ў Варшаве, а маршалкам яго мусіў быць прадстаўнік Вялікага Княства Літоўскага, а не паляк. Калі ўгаворы прарасійскі настронены паслоў не далі рады, Рэйтану былі прапанаваны грошы, вялося пра спробы замаху на жыццё. Найбольш драматычны характар падзеі набылі ў часе патрыятычнай прамовы Самойлы Корсака, які выкрываў паслоў-здраднікаў. Тыя паспрабавалі выйсці з залы, але Тадэвуш Рэйтан лёг крыжом перад выхадам і закрычаў: "Забіце мяне, затапчыце, але не забывайце Бацькаўшчыны!". Дзеянні паслоў ВКЛ зрывалі планы расійцаў, таму

на наступны дзень расійскі амбасадар Штакельберг выставіў каралю і вялікаму князю Станіславу Аўгусту Панятоўскаму ультыматум: альбо згода на падзел, альбо ўвядзенне ў Варшаву 50-тысячнага расійскага войска.

Пра тое, што Тадэвуш Рэйтан яшчэ толькі ідзе да беларусаў, сведчыць і адсутнасць хаця б вуліцы ў ягоны гонар у тых жа Ляхавічах, што за тры кіламетры ад роднай яму Грушаўкі.

Але надзея на тое, што

Як кажа Юркевіч, "за працай зразумеў, што ўсё, на жаль, пастаўлена з ног на галаву".

- Тадэвуш Рэйтан быў ужо ў пятым калене ліцвінам - яго продка Ян Рэйтан у 1639 годзе лёг у нашу зямлю. Ян Рэйтан быў першым прадстаўніком гэтага прускага роду, які патрапіў сюды на службу да Жыгімонта Караля Радзівіла, нашага мальтыйскага кавалера. І гэты Рэйтан заклаў ліцвінскую галіну роду. Пра Польшчу казаць не выпадае, бо на той час Прусія была Прусіяй, то бок не часткай Кароны. Заўважу, што і тут, на нашых землях пра дамінаванне Польшы казаць не выпадае - нават пасля Люблінскай уніі, паводле прынятага Львом Сапегам статута, іншаземцам, у тым ліку палякам, забаранялася набываць ва ўласнасць зямлю ў межах ВКЛ і займаць пасады. І гэта забарона дзейнічала аж да 1793 года.

Па словах даследчыка, "калі зразумеў, што Рэйтан - наш, то прыйшло і разуменне таго, што такую выключную асобу трэба вяртаць - і як мага

сітуацыя пераменіцца, ёсць, кажа Зміцер Юркевіч, валанцёр, каардынатар арт-суполкі імя Тадэвуша Рэйтана і дасведчаны "рэйтаназнаўца".

- Чытаў даволі даўно пра Рэйтана тое нешматлікае, што ёсць. А тры гады таму выпадкова даведаўся, што сядзіба Рэйтанаў выстаўлена на тэрыторыі была ў спісе маёнткаў, якія могуць быць набытыя любой асобай. І мяне гэта раптоўна востра чамусьці зачэпіла і зачэпіў таксама артыкул у баранавіцкай газеце "Intex-Press" пра ганебны стан сядзібы, якой уладарыла такая славуная асоба як Тадэвуш Рэйтан, - распавёў у інтэрв'ю Службе інфармацыі "ЕўраБеларусі" Зміцер Юркевіч. - Пачаў шукаць нейкую інфармацыю пра яго - было некалькі артыкулаў, але ў большасці сваёй яны пераказвалі звесткі, пададзеныя раней. Я не ўбачыў Рэйтана, я ўбачыў пафас, але не асобу і фактычныя даты хаця б. І тады я зразумеў, што трэба пачынаць з самага пачатку - ісці ў нашы архівы, калі пашанцуе - і ў польскія таксама, шукаць метрыкі хросту, смерці, займацца радаводам, ствараць жыццяпіс па гадах, а не пераказваць папулярныя версіі.

хутэй".

- Мне падаецца гэта вельмі істотным, бо беларусам бракуе такіх герояў, такіх прыкладаў служэння Айчыне. Той жа Касцюшка сам казаў, што нарадзіўся ліцвінам, але за тое, што ён кіраваў паўстаннем у Кароне Польскай, яго аўтаматычна далучаюць да герояў выключна польскай гісторыі.

На думку Змітра Юркевіча, "каб аднавіць сядзібу (а колькі тых занябаных сядзіб па Беларусі!), трэба вярнуць, трэба давесці да шырокай грамадскасці неабходнасць вяртання імя Рэйтанаў, бо там не толькі Тадэвуш, там і іншыя выбітныя асобы былі - той жа

Станіслаў Рэйтан, пісьменнік, якога мы таксама вяртаем".

Таму ў сакавіку 2013 года і была створана арт-суполка імя Тадэвуша Рэйтана.

- Яна ставіць мэтай вяртанне імёна роду Рэйтанаў і, па меры магчымасцяў, апыкуе матэрыяльнай спадчынай роду - і не толькі грушаўскай, ёсць жа яшчэ маёнткаў Усва. Што праўда, ад яго засталіся толькі капліца і маляўнічы стаў. Была думка паспрабаваць набыць сядзібу ў Грушаўцы за адну базавую велічыню і стварыць тут арт-цэнтр. Але ў мяне і маіх аднадумцаў за гэты год з'явілася перакананне, што сядзіба павінна заставацца ў дзяржаўнай уласнасці. Толькі так - дзяржаўны музей, моцны культурны цэнтр, які выйдзе на адзін узровень з Нясвіжам, Мірам, Косава.

Юркевіч падкрэслівае, што "нельга даць набыць сядзібу замежнікам - гэта ж ганьба, што святыня Беларусі можа быць прададзена асобе, аніяк не абязжаранай нейкай там спадчынай нацыі".

- Далей гатэля ці казіно, мяркую, думкі інвестараў-бізнесменаў не пойдучы. А пра ся-

наша арт-суполка, выклікаюць патроху цікавасць.

Суполка мае дазвол на супрацьварыйныя працы ў сядзібе.

- То бок падтрымліваем стан сядзібы, хаця, насамрэч, гэта абавязак дзяржавы. Але мы бачым, што ў дзяржавы рукі да гэтага не даходзяць, не хапае грошай у мясцовых уладаў - і мы скідаемся, набываем рухавікі той жа самы, яшчэ нешта... Гэта ўсё, канешне, дробныя рэчы, якімі кардынальна сітуацыя не зменіцца - трэба, каб дзяржава на больш высокім узроўні, чым выканкам, тэрмінова звярнула ўвагу на гэтую сядзібу. Яна - статусная. Ну вось за сядзібу Напалеона Орды

ўзяліся, маёнткаў Жукоўскага ў Пружанах, сядзібу Нямцэвіча ў Скоках - то бок усё ж ідуць перамены.

Фэст праводзіўся ў другі раз. Гэтым разам да ўшанавання памяці Тадэвуша Рэйтана былі запрошаны музыканты, мастакі, паэты і кінарэжысёры з Берасцейшчыны і Меншчыны. У фестывалі бралі ўдзел: Ганна Мязга (Пружаны), народны хор ветэранаў вайны і працы "Сівізна" (Ляхавічы), Віктар Сямашка (Менск), Раман Яраш (Менск), PAVEL AMBIONT (Менск), Імргун (Менск), Капела Алеся Ляся (хутар Барок-Менск) і іншыя.

Удзельнік фестывала паба-

чылі буйны графічны праект "Гісторыя роду Рэйтанаў" мастакоў і арганізатараў фестывалаў Алеся Родзіна і Змітра Юркевіча, дакументальныя фільмы "Тадэвуш Рэйтан: беларускі Дон-Кіхот" (праект АНТ), "Апошняя з роду" (прысвечаны Аліне Рэйтан, рэж. А. Ясінская).

Да 25 верасня на тэрыторыі сядзібы праходзіць мастацка-пленэр, працы з якога будуць выстаўлены на мастацкай выставе прысвечанай Тадэвушу Рэйтану, што адбудзецца ў кастрычніку-лістападзе ў Нацыянальнай бібліятэцы.

Пётр Кухта,
"ЕўраБеларусь".

Гонкія вежы, разныя алтары, цагляныя муры

23-24 жніўня сябры Магілёўскага ТБМ з удзелам некалькіх менчукоў здзейснілі пазнавальную краязнаўчую вандрожку па гістарычных і культурных мясцінах Гарадзеншчыны.

Напачатку падарожжа быў заданы камертон беларускасці і духоўнай дыспліны. Старшыня суполкі распавёў пра дзейнасць Магілёўскай філіі ТБМ, якая будзе адзначаць 25-годдзе ў лістападзе 2014 года. Штогодніва дзейнасць гуртка беларускай мовы, сустрэчы з гісторыкамі, пісьменнікамі, краязнаўцамі, вандрожкі - стала традыцыя.

Маршрут двух дзён был азначаны ў каларавых буклетах з выявамі помнікаў дойлідства: Лаздуны - Юрацішкі - Трабы - Суботнікі - Ліпнішкі - Вайшошкі. На другі дзень падарожжа меркавалася аглядаць Ганчары - Тарнова - Белагруды - Ваверку - Вялікае Мажэйкава - Мураванку - Іўе.

Насамрэч вандрожнікі, натхнёныя заўсёдным аптымістам Алегам Дзьячковым аглядзелі 14 мястэчак, наведвалі касцёлы і царквы, пагутарылі з мясцовымі старажыламі, выслухалі аповеды экскурсаводаў - гісторыкаў і сталых падарожнікаў.

Першым месцам прыпынку былі **Лаздуны**. Мястэчка ўпершыню ўзгадваецца ў пісьмовых крыніцах ў 1591 годзе. Яно належала да Ашмянскага павета Віленскай губерні. У 1910 годзе тут быў пабудаваны касцёл святых Сымона і Юды Тадэвуша, які спалучае рысы нзагатычнага і неараманскага стыляў. Тут знаходзіцца каштоўны абраз св. Ганны і выява новазапаветнай Троіцы. Ля храма падарожнікаў сустрэў ксёндз Андрэй, які служыць тут 4 гады. Ён распавёў пра гісторыю касцёла. Храм быў зачынены з 1948 па 1988 год. Будынак займала зернесховішча. Нядаўна знай-

шоўся старэнькі кіроўца, які калісьці прывозіў сюды збожжа. У 90-ыя гады адбылося аднаўленне святыні.

Апостал Юда Тадэвуш (Фадзей) быў адным з 12-ці апосталаў, ён узгадваецца ў Евангеллі ад Лукі і ад Іаана. У малітвах да яго звяртаюцца па дапамогу ў вырашэнні складаных справаў.

Мястэчка **Юрацішкі** належала М. Гаштольду, Р. Няміру, Копачам. Упершыню Юрацішкі згадваюцца ў пачатку 16-га стагоддзя як мястэчка ў Ашмянскім павеце Віленскага ваяводства. Тут грамада аглядзела помнік 1-ай Сусветнай вайны - камень, усталяваны на месцы дыслакацыі нямецкай дывізіі. Тут надоўга затрымлівалася лінія фронту, капаліся акопы.

У Юрацішках да групы падышла мясцовая кабета 82 гадоў, спадарыня Ганна. Яна жыве ў былым панскім доме і ў яе захаваліся рэдкія фотаздымкі міжваенных часоў. Яшчэ поўная сілы, працавітая і мажняя, спадарыня Ганна дапамагае мясцовай царкве, усё выдатна памятае.

Назва мястэчка **Трабы** звязана з імем князя Траба, які збудаваў тут замак. Валодалі мястэчкам Гаштольд і Жыгімонт Стары. Тут існавалі металапрацоўчыя майстэрні, былі пабудаваныя касцёл, царква, сінагога, аптэка, вадзяны млын. Касцёл Нараджэння Найсвяцейшай Панны Марыі быў пабудаваны ў 1900-1905 гадах.

Рознабаковым было знаёмства з **Суботнікамі**. Тут нарадзіўся і быў ахрышчаны археолаг, мастацтвазнавец, палітык, дэпутат Вярхоўнага Савета 12-га склікання Зянон Пазняк.

Неагатычны касцёл ў Суботніках быў фундаваны беларускімі шляхціцамі Уладзіславам і Янінай Умястоўскімі. Ён будаваўся ў 1904-1907 гадах і быў асвечаны ў гонар Уладзіслава Вянгерскага (XI ст.), патрона сям'і Умястоўскіх.

Пані Яніна, якая пра жыла да 1941 года, паспела ўпрыгожыць два алтары. Шляхціцы хацелі пакінуць добрую памяць пра гісторыю

свайго роду, таму у бакавых сценах яны прымацавалі таблічкі з імёнамі дзеда і бабулі, маці і бацькі фундатораў касцёла. Унізе, у скляпенні, знаходзіцца парэшткі прадстаўнікоў шляхетнага роду. Святарская кафедра ўпрыгожана гербамі. На супрацьлеглай сцяне можна пабачыць ваты (знакі ўдзячнасці за ацаленне ад хваробаў), падораныя парафіянамі. Цёмныя драўляныя лаўкі з крыжамі захаваліся ад моманту будаўніцтва.

У святыні вандрожнікі ўвельмі прыняў ксёндз Аляксандр. Ён распавёў аб тым, як мясцовыя жыхары не пакідалі малівы цягам 25 гадоў. Яны пасцілалі арнат - вопратку святара - на алтар і маліліся. З часам храм быў зноў вернуты касцельнай грамадзе. Сёння вядзецца навучанне дзетак катэхізісу і асновам веры і этыкі, па суботах заняткі праводзіцца ў кожным класе, з 1-га па 11-ты.

Наступным пунктам прыпынку былі **Ліпнішкі**. Упершыню мястэчка згадваецца ў XVI стагоддзі як ўладанне вялікіх князёў. У 1528 вялікі князь Жыгімонт Стары перадаў паселішча Альберту Гаштольду за зняцце маскоўскай аблогі з Полацка і складанне міру з татарами.

У XVI стагоддзі Ліпнішкі атрымалі статус мястэчка і ўвайшлі ў склад Ашмянскага павета Віленскага ваяводства. З XVII стагоддзя мясціна знаходзілася ў валоданні Пацаў. Адначасна з Геранёнамі (1670) Ліпнішкі перадалі на ўтрыманне артылерыі. Пазней мястэчка перайшло да Сапегаў, Бяганскіх. 6 чэрвеня 1633 года кароль і вялікі князь Уладзіслаў Ваза надаў Ліпнішкам Магдэбургскае права і герб: "У чырвоным полі верхнік з дзідай у руцэ".

На другі дзень паездкі дапамогу ў інфармацыйным забеспячэнні аказвала экскурсавод з Ліды Ганна Здзісла-

ваўна Старасценка. З гонарам за родныя мясціны і натхненнем яна распавяла пра ваколіцы **Ліды**. **Лідскі замак** быў заснаваны князем Гедзімінам у 1323 годзе як умацаваная ад набегу татару і тэўтонаў фартэцыя. У 1422 годзе ў Лідскім замку адбыліся ўрачыстасці з нагоды вяселля караля Уладзіслава Ягайлы і князёўны Саф'іі Гальшанскай.

Кожная забудова непаўторная сваімі архітэктурнымі рысамі, вонкавым абліччам і ўнутраным убранствам. Асаблівае ўзнёслае пачуццё пакінула наведванне касцёла Св. Арханёла Міхаіла ў **Белагрудзе**. Ён быў пабудаваны ў 1900-1905 гадах са светлай мясцовай цэглы. Роспісы выкананы ў незвычайных ружовых колерах, алтары ўпрыгожаны букетамі гладыёлусаў і астраў, унутраная прастора аздоблена стужкамі і кветкамі.

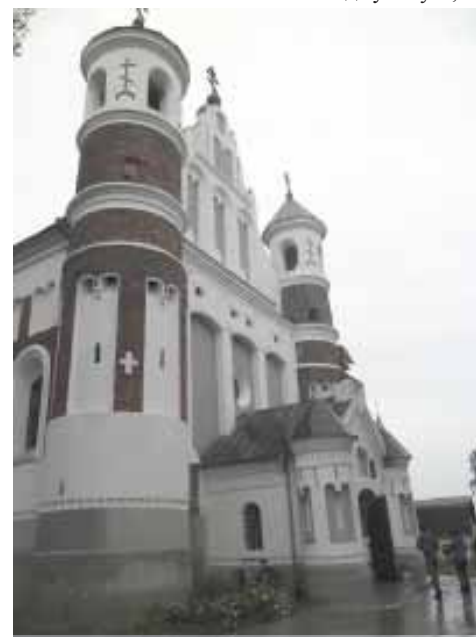

У **Ваверцы** вандрожнікі прыспелі на касцельныя дажынкы, якія ладзіліся ў надзелю з удзелам кіраўніцтва раёна. Вялікі каравай, снапы жыта, значная колькасць мужчын сталага веку - прыемныя мясцовыя рысы.

Звыш плану экскурсіі

турысты наведвалі мястэчка Васілішкі. У **Старых Васілішках** захавалася хата выдатнага беларуска-польскага спевака Чэслава Немана, дзе зраблены музей.

Моцнае ўражанне пакінула наведванне царквы абарончага тыпу ў вёсцы **Мураванка**. Царква, якую яшчэ называюць Маламажэйкаўскай, была пабудавана ў 1524 годзе і асвечана ў гонар Раства Прасвятой Багародзіцы. Стральчатая скляпенні, магутныя вежы, тоўстыя сцены з чырво-

най цэглы выклікаюць пачуццё абароненасці. Кожны каменчык захоўвае магутную энергетыку і асвятчае наведвальнікаў.

Апошнім населеным

пунктам у дарозе было Іўе. Тут турысты ўзгадалі гісторыю татару на Беларусі. Першыя татары былі запрошаны ў ВКЛ з Залатоў Арды і Крыма ў пачатку 14-га стагоддзя. Ужо ў 1319 г. татары складалі перадавы атрад войска Гедзіміна ў бітве з тэўтонамі. Асноўнымі іх заняткамі былі вайсковая служба, садоўніцтва, жывёлагадоўля, гарбарства. Мячэць, пабудаваная ў 1884 годзе за сродкі графіні Эльвіры Замойскай, засталася адзінай дзейнай у гады ваяўнічага атэізму. Іўе лічылася буйным цэнтрам татарскай культуры.

Перад ад'ездам дадому з Іўя падарожнікі пакланіліся касцёлу св. Пятра і Паўла. Побач з ім узвышаецца копія ў

мініяцоры статуі Хрыста-Збаўцы, якая існуе ў Рыа-дэ-Жанэйра.

З самага пачатку вандрожнікі атрымалі друкаваныя спеўнікі на 30 старонак з песнямі Генадзя Бураўкіна, Адама Русака, Змітра Вайшошквіча, Лявона Вольскага і габрэйскімі мелодыямі і гімнамі. Пад музыкае суправаджэнне ўсе дружна спявалі "Пагонно", "Вожык-патрыёт", "Куру-шчабятур", "Простыя словы", "Бывайце здаровы", "Я нарадзіўся тут", "Хава Нагіла". Гучныя мужчынскія галасы давалі раскацістае "Гэй!" да пяшчотных жаночых тонаў. У дарозе ніхто не сумаваў.

У чым сакрэт поспеху многіх культурніцкіх кампаній Магілёўскага ТБМ?

- У нас усе працуюць на каманду, на агульную карысць, адказаў на гэта пытанне старшыня суполкі Алег Дзьяч-

коў. І сапраўды, асаблівае праграмы была ў тым, што аповеды пра пункты прыпынку падрыхтавалі розныя асобы і кожны імкнуўся дадаць свой досвед. З паведамленнямі пра гісторыю мястэчак Гарадзеншчыны выступілі Ніна Осіпава, Вольга Гаўрыленка, Таццяна Васіленка, Ірына Сомава. Даўнія відзіты ў Суботнікі ўзгадвала Ганна Уладзіміраўна Бандарэнка, выкладчыца беларускай мовы і літаратуры з 1-ай Магілёўскай гімназіі, актыўны ўдзельнік суполкі на працягу 20-ці гадоў. Спдар Міхась Булавацкі падзяліўся з падарожнікамі аповедамі пра знакамітых людзей, нараджаных у Лідзе. Сяргук Дымкоў забяспяваў грамаду спеўнікамі і буклетами. Алесь Мазанік з Менска прапапоўваў падарожнікам сувеніры з гістарычнай сімволікай з інтэрнэт-крамы Imbryk.by.

Э. *Оліна*.

Фота аўтара.

На здымках:

1. Лаздуны. Касцёл св. Сымона і Юды Тадэвуша 1904-1910 г.
2. Суботнікі. Касцёл св. Уладзіслава. 1904-1907
3. Белагруды. Касцёл св. Міхаіла Арханёла.
4. Маламажэйкаўская царква Раства Прасвятой Багародзіцы

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Алена Анісім, Юрась Бабіч, Юля Бажок, Марыя Баравік, Вінцук Вячорка, Юрась Каласоўскі, Леакадзія Мілаш, Максім Новік, Язэп Палубятка, Аляксей Пяткевіч, Уладзімір Содаль, Станіслаў Суднік, Павел Сцяцко, Алег Трусаў.

<http://naszaslowa.by/> <http://pawet.net/>
<http://kamunikat.org/> <http://tbn-mova.by/>

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні. 231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.
Газета падпісана да друку 8.09.2014 г. у 10.00. Замова № 2434.
Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 2000 асобнікаў.
Падпісны індэкс: 63865.
Кошт падпіскі: 1 мес. - 5600 руб., 3 мес. - 16800 руб.
Кошт у розніцу: па дамоўленасці.

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб рэгістрацыі № 908 ад 18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даліна.

Адрас для паштовых адпраўленняў:

231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslowa@tut.by